Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

8. juni 2017 * [i]

[Tekst berigtiget ved kendelse af 12. juni 2017]

[Tekst berigtiget ved kendelse af 14. september 2017]

»Præjudiciel forelæggelse – samarbejde om civilretlige spørgsmål – kompetence, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældremyndighed – internationale barnebortførelser – Haagerkonventionen af 25. oktober 1980 – forordning (EF) nr. 2201/2003 – artikel 11 – anmodning om tilbagegivelse – begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« for et spædbarn – barn, som i overensstemmelse med forældrenes vilje er født i en anden medlemsstat end den, hvor de har deres sædvanlige opholdssted – barnets sammenhængende ophold i de første måneder af sit liv i den medlemsstat, hvor det er født – morens beslutning om ikke at vende tilbage til den medlemsstat, hvor parrets sædvanlige opholdssted befinder sig«

I sag C-111/17 PPU,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Monomeles Protodikeio Athinon (enedommer i første instans i Athen, Grækenland) ved afgørelse af 28. februar 2017, indgået til Domstolen den 7. marts 2017, i sagen

OL

mod

PQ,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, J.L. da Cruz Vilaça (refererende dommer), og dommerne M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits og F. Biltgen,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: L. Hewlett,

henset til den forelæggende rets anmodning af 28. februar 2017, indgået til Domstolen den 7. marts 2017, om at undergive den præjudicielle forelæggelse en hasteprocedure i henhold til artikel 107 i Domstolens procesreglement,

* Processprog: græsk.

henset til Domstolens Femte Afdelings afgørelse af 16. marts 2017 om at efterkomme denne anmodning,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 4. maj 2017,

efter at der er afgivet indlæg af:

– OL ved dikigoroi C. Athanasopoulos og A. Alexopoulou,

– PQ ved dikigoros S. Sfakianaki,

– den græske regering ved T. Papadopoulou, G. Papadaki og A. Magrippi, som befuldmægtigede,

– [Som berigtiget ved kendelse af 14. september 2017] Det Forenede Kongeriges regering ved S. Brandon, som befuldmægtiget, bistået af E. Devereux, QC,

– Europa-Kommissionen ved M. Konstantinidis, M. Wilderspin og A. Katsimerou, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 16. maj 2017,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel forelæggelse vedrører fortolkningen af artikel 11, stk. 1, i Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27. november 2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (EUT 2003, L 338, s. 1).

2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem OL og PQ vedrørende en anmodning om tilbagegivelse, som er indgivet af OL, af deres barn, som befinder sig i Grækenland – som er den medlemsstat, hvor barnet er født og opholder sig hos sin mor – til Italien, hvor parrets sædvanlige opholdssted før barnets fødsel befandt sig.

Retsforskrifter

Folkeretten

3 Konventionen om de civilretlige virkninger af internationale børnebortførelser, indgået i Haag den 25. oktober 1980 (herefter »Haagerkonventionen af 1980«), har, således som det fremgår af dens præambel, navnlig til formål at beskytte børn på internationalt plan mod de skadelige virkninger af ulovlig bortførelse eller tilbageholdelse og at etablere fremgangsmåder for at sikre, at børnene umiddelbart tilbagegives til den stat, hvor de har bopæl. Denne konvention er blevet ratificeret af alle Den Europæiske Unions medlemsstater.

4 Artikel 1 i Haagerkonventionen af 1980 bestemmer:

»Formålet med denne konvention er at:

a) sikre en umiddelbar tilbagegivelse af børn, som er ulovligt bortført til eller tilbageholdt i en kontraherende stat, og

b) sørge for, at forældremyndighed og samværsret i en kontraherende stat bliver effektivt respekteret i andre kontraherende stater.«

5 Konventionens artikel 3 har følgende ordlyd:

»Bortførelse eller tilbageholdelse af et barn skal anses for ulovlig, hvis:

a) den strider mod de rettigheder, som tilkommer en person, en institution eller en anden myndighed som forældremyndighedsindehaver, enten i fællesskab eller alene, ifølge loven i den stat, hvor barnet havde bopæl umiddelbart før bortførelsen eller tilbageholdelsen, og

b) disse rettigheder faktisk blev udøvet, enten i fællesskab eller alene, da bortførelsen eller tilbageholdelsen fandt sted, eller ville være blevet udøvet, hvis ikke bortførelsen eller tilbageholdelsen var sket.

Forældremyndigheden som nævnt i denne artikels litra a) kan i første række støttes på loven eller på en retlig eller administrativ afgørelse, men også på aftale, som har retlig gyldighed ifølge loven i den pågældende stat.«

6 Nævnte konventions artikel 5, litra a), fastsætter, at »forældremyndighed« skal omfatte retten til at drage omsorg for barnets person og særlig retten til at bestemme, hvor barnet skal bo.

7 Samme konventions artikel 8 bestemmer:

»Enhver person, institution eller anden myndighed, som gør gældende, at et barn er blevet bortført eller tilbageholdt i strid med forældremyndigheden, kan anmode enten centralmyndigheden i den stat, hvor barnet har bopæl, eller centralmyndigheden i enhver anden kontraherende stat om bistand til at sikre, at barnet tilbagegives.

[…]«

8 Artikel 11, første afsnit, i Haagerkonventionen af 1980 fastsætter, at de judicielle eller administrative myndigheder i kontraherende stater skal handle hurtigt i sager om børns tilbagegivelse.

EU-retten

9 Følgende fremgår af 12. og 17. betragtning til forordning nr. 2201/2003:

»(12) De kompetenceregler, der fastsættes i denne forordning for sager vedrørende forældreansvar, er udformet under hensyntagen til barnets bedste og bygger navnlig på kriteriet om nærhed. Dette betyder, at kompetencen først og fremmest bør tilfalde retterne i den medlemsstat, hvor barnet har sit sædvanlige opholdssted, undtagen i visse situationer, hvor barnets opholdssted ændres, eller hvor indehaverne af forældreansvar har aftalt andet.

[…]

(17) I tilfælde af ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn bør tilbagegivelsen af barnet bringes i stand uden opsættelse, og med henblik herpå bør [Haagerkonventionen af 1980] fortsat anvendes som suppleret af bestemmelserne i denne forordning, særlig artikel 11. […]«

10 Forordningens artikel 2 indeholder følgende definitioner:

»[…]

7) »forældreansvar«: alle de rettigheder og pligter vedrørende barnets person eller formue, som er tilkendt en fysisk eller juridisk person ved en retsafgørelse, eller som en sådan person har som følge af loven eller en gyldig aftale. Betegnelsen omfatter navnlig forældremyndighed og samværsret

8) »indehaver af forældreansvar«: enhver person, der har forældreansvar over for et barn

9) »forældremyndighed«: navnlig rettigheder og pligter vedrørende omsorgen for et barns person og særlig retten til at bestemme, hvor barnet skal bo

[…]

11) »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn«: et barns fjernelse eller tilbageholdelse:
   a) når denne strider mod en forældremyndighed, som er tilkendt ved en retsafgørelse, eller som består som følge af loven eller en aftale, der er gyldig i henhold til lovgivningen i den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før fjernelsen eller tilbageholdelsen, og
   b) for så vidt denne forældremyndighed faktisk blev udøvet, i fællesskab eller alene, da fjernelsen eller tilbageholdelsen fandt sted, eller ville være blevet udøvet, hvis ikke fjernelsen eller tilbageholdelsen var sket. Forældremyndigheden anses for at blive udøvet i fællesskab, når en af indehaverne af forældreansvar ikke i henhold til en retsafgørelse eller som følge af loven kan bestemme, hvor barnet skal bo, uden samtykke fra en anden indehaver af forældreansvar.«

11 Nævnte forordnings artikel 8 med overskriften »Generel kompetence« har følgende ordlyd:

»1. Kompetencen til at træffe afgørelse om spørgsmål vedrørende forældreansvar over for et barn ligger hos retterne i den medlemsstat, hvor barnet har sit sædvanlige opholdssted på det tidspunkt, hvor sagen anlægges.

2. Stk. 1 finder anvendelse med forbehold af artikel 9, 10 og 12.«

12 Samme forordnings artikel 10 med overskriften »Kompetence i sager om barnebortførelse« fastsætter:

»I tilfælde af ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn bevarer retterne i den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse, deres kompetence, indtil barnet har fået sædvanligt opholdssted i en anden medlemsstat, og

a) hver forældremyndighedsindehavende person, institution eller anden myndighed har affundet sig med fjernelsen eller tilbageholdelsen, eller

b) barnet har boet i denne anden medlemsstat i et tidsrum af mindst ét år, efter at den forældremyndighedsindehavende person, institution eller anden myndighed har fået eller burde have fået kendskab til barnets opholdssted, og barnet er faldet til i sine nye omgivelser, forudsat at en af følgende betingelser er opfyldt:
   i) der er ikke inden et år efter, at indehaveren af forældremyndigheden har fået eller burde have fået kendskab til barnets opholdssted, fremsat nogen anmodning om tilbagegivelse over for de kompetente myndigheder i den medlemsstat, hvortil barnet er fjernet, eller hvor det tilbageholdes
   ii) indehaveren af forældremyndigheden har trukket sin anmodning om tilbagegivelse tilbage, og der er ikke indgivet en ny anmodning inden for det tidsrum, der er omhandlet i nr. i)
   iii) en sag anlagt ved en ret i den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse, er afsluttet i henhold til artikel 11, stk. 7

iv) der er af en ret i den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse, truffet en afgørelse om forældremyndighed, som ikke indebærer tilbagegivelse af barnet.«

13 Artikel 11 i forordning nr. 2201/2003 med overskriften »Tilbagegivelse af barnet« bestemmer:

»1. Når en forældremyndighedsindehavende person, institution eller anden myndighed anmoder de kompetente myndigheder i en medlemsstat om at træffe afgørelse på grundlag af [Haagerkonventionen af 1980] med henblik på at opnå tilbagegivelse af et barn, som ulovligt er blevet fjernet til eller ulovligt tilbageholdes i en anden medlemsstat end den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse, finder stk. 2-8 anvendelse.

[…]

3. En ret, til hvilken der er indgivet en anmodning om tilbagegivelse af et barn som omhandlet i stk. 1, fremmer sagen hurtigt under anvendelse af de hurtigste procedurer, der er til rådighed efter national lovgivning.

Uden at dette berører første afsnit, træffer retten sin afgørelse senest seks uger efter, at anmodningen er indgivet, medmindre særlige omstændigheder gør dette umuligt.

[…]«

Græsk ret

14 Det følger af oplysningerne i forelæggelsesafgørelsen, at en anmodning om tilbagegivelse som omhandlet i Haagerkonventionen af 1980 i Grækenland skal indgives til Monomeles Protodikeio (enedommer i første instans) på det sted, hvor det pågældende barn befinder sig efter dets bortførelse eller på det sted, hvor bortføreren har bopæl. En sådan anmodning kan indgives enten af justitsministeren – som i denne medlemsstat er ansvarlig for anmodninger om tilbagegivelse – eller direkte af den person, institution eller myndighed, som har forældremyndigheden over barnet. Anmodningen behandles som en sag om foreløbige forholdsregler, men den afgørelse, som den ret, ved hvilken sagen er anlagt, træffer, er en endelig afgørelse af tvisten om barnets tilbagegivelse.

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

15 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen og af de skriftlige og mundtlige indlæg for Domstolen, at OL, som er italiensk statsborger, og PQ, som er græsk statsborger, blev gift den 1. december 2013 i Italien, som er den medlemsstat, de derefter sammen bosatte sig i, i kommunen Sassoferrato.

16 Da PQ var gravid i ottende måned, aftalte ægtefællerne, at hun skulle bringe deres barn til verden i Athen (Grækenland), hvor hun kunne få hjælp fra sin fars familie, og at PQ herefter skulle vende tilbage til den fælles bopæl i Italien med barnet.

17 Ægtefællerne tog således til Athen, hvor PQ den 3. februar 2016 fødte en pige, som siden dette tidspunkt har været dér sammen med sin mor. Herefter vendte OL tilbage til Italien. Ifølge sidstnævntes udsagn havde han givet samtykke til, at barnet opholdte sig i Grækenland indtil maj 2016, hvorefter han forventede, at hans hustru og barn ville vende tilbage. I juni samme år besluttede PQ imidlertid ensidigt at blive i Grækenland med barnet.

18 Ifølge PQ havde ægtefællerne ikke præcist fastlagt datoen for hendes tilbagevenden til Italien med barnet. PQ har bl.a. anført, at OL i maj 2016 og derefter i juni 2016 havde besøgt hende i Grækenland. De havde i øvrigt aftalt at tilbringe sommerferien sammen i denne medlemsstat.

19 Den 20. juli 2016 indgav OL ved Tribunale ordinario di Ancona (retten i Ancona, Italien) en skilsmissebegæring. I denne forbindelse nedlagde han bl.a. påstand om tilkendelse af eneforældremyndighed over barnet, om, at der blev fastsat samværsret for moren, om, at der blev truffet bestemmelse om barnets tilbagegivelse til Italien, og om, at han blev tilkendt underholdsbidrag for barnets forsørgelse. Ved afgørelse af 7. november 2016 fandt denne ret, at det var ufornødent at træffe afgørelse vedrørende kravene om forældreansvar for barnet med den begrundelse, at det siden fødslen havde opholdt sig i en anden medlemsstat end Italien. OL påklagede denne afgørelse, som den 20. januar 2017 blev stadfæstet af Corte d'appello di Ancona (appeldomstolen i Ancona). Ved afgørelse af 23. januar 2017 afviste Tribunale ordinario di Ancona (appeldomstolen i Ancona) i øvrigt at træffe afgørelse vedrørende underholdsbidrag, stadig med den begrundelse, at barnets sædvanlige opholdssted ikke var i Italien. Endelig den 23. februar 2017 afsagde denne ret dom til skilsmisse af OL og PQ uden at træffe afgørelse om forældreansvaret vedrørende barnet.

20 Sideløbende med sagen for de italienske domstole indgav OL den 20. oktober 2016 til Monomeles Protodikeio Athinon (enedommer i første instans i Athen, Grækenland) en anmodning om tilbagegivelse af barnet.

21 I denne henseende er Monomeles Protodikeio Athinon af den opfattelse, at selv om barnet ganske vist ikke er blevet »fjernet« som omhandlet i artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003 eller [»bortført«] i artikel 3 i Haagerkonventionen af 1980, fra én medlemsstat til en anden, tilbageholdes det imidlertid ulovligt af sin mor i Grækenland, uden at faren har givet samtykke til, at barnets sædvanlige opholdssted etableres dér, skønt forældrene i fællesskab udøver forældreansvaret over barnet.

22 Den nævnte ret er af den opfattelse, at situationer, hvor barnet er født et sted, som er uden forbindelse med forældrenes sædvanlige opholdssted – f.eks. som følge af hændelige begivenheder eller på grund af force majeure, såsom forældrenes rejse til udlandet – og efterfølgende ulovligt fjernes eller ulovligt tilbageholdes af en af dem, giver anledning til åbenbare krænkelser af forældrerettigheder og faktisk er en fjernelse af barnet fra det sted, som under normale omstændigheder ville have været dets sædvanlige opholdssted. Af disse grunde bør sådanne situationer være omfattet af tilbagegivelsesproceduren i henhold til Haagerkonventionen af 1980 og forordning nr. 2201/2003.

23 Barnets fysiske tilstedeværelse på et givet sted bør derfor ikke være en betingelse for dér at fastlægge dets »sædvanlige opholdssted« som omhandlet i artikel 11 i forordning nr. 2201/2003. Hvad navnlig angår nyfødte børn og spædbørn mister de faktorer, der sædvanligvis gør det muligt at fastlægge det sædvanlige opholdssted, deres betydning på grund af disse småbørns fuldstændige afhængighed af de personer, som har forældremyndigheden. Domstolen har i øvrigt selv udtalt, at betingelsen om barnets fysiske tilstedeværelse er af mindre betydning med hensyn til spædbørn, for så vidt som den i dom af 22. december 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829), fastslog, at et spædbarns ophold på et givet sted af nogle dages varighed, kumuleret med andre forhold, er tilstrækkeligt til dér at fastlægge det sædvanlige opholdssted.

24 For at fastlægge et nyfødt barns eller et spædbarns sædvanlige opholdssted, bør der ifølge den forelæggende ret snarere som den væsentligste faktor tages hensyn til den fælles hensigt hos dem, der har forældreansvaret, hvilken hensigt kan udledes af de forberedelser, som disse personer har foretaget i anledning af barnets fødsel, såsom registrering af dets fødsel ved folkeregistret på det sted, hvor de har deres sædvanlige opholdssted, køb af nødvendigt tøj og møbler til barnet, indretning af værelse til barnet eller leje af et større hus.

25 På denne baggrund har Monomeles Protodikeio Athinon (enedommer i første instans i Athen) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Hvorledes skal udtrykket »sædvanlig[t] opholdssted« som omhandlet i artikel 11, stk. 1, i [forordning nr. 2201/2003] fortolkes, når der er tale om et spædbarn, der som følge af hændelige begivenheder eller på grund af force majeure er født et andet sted end det, som barnets forældre, der i fællesskab udøver forældreansvar over for barnet, havde tiltænkt skulle udgøre barnets sædvanlige opholdssted, og som efterfølgende er blevet ulovligt tilbageholdt af en af forældrene i den stat, hvor barnet er født, eller som er blevet fjernet til et tredje land[?] Mere specifikt, er den fysiske tilstedeværelse under alle omstændigheder en nødvendig og åbenlys betingelse for at fastlægge en persons, og navnlig et nyfødt barns, sædvanlige opholdssted?«

Om den præjudicielle hasteprocedure

26 Den forelæggende ret har anmodet om, at nærværende præjudicielle forelæggelse undergives den præjudicielle hasteprocedure, der er fastsat i artikel 107 i Domstolens procesreglement.

27 Til støtte for denne anmodning har den forelæggende ret anført, at tvisten i hovedsagen vedrører et barn på knap et år, som har været fjernet fra sin far i mere end ni måneder, uden at sidstnævnte har haft mulighed for at kommunikere med barnet, og at en sådan situation kan skade deres fremtidige relation i alvorlig grad.

28 I denne henseende bemærkes for det første, at den foreliggende præjudicielle forelæggelse vedrører en fortolkning af forordning nr. 2201/2003, der er blevet vedtaget på grundlag af bl.a. artikel 61, litra c), EF, nu artikel 67 TEUF, der er indeholdt i afsnit V i EUF-traktatens tredje del og vedrører et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed. Den kan følgelig undergives den præjudicielle hasteprocedure.

29 Det fremgår for det andet af forelæggelsesafgørelsen, at det pågældende barn blev adskilt fra sin far i en udviklingsmæssigt følsom alder, og at en fortsat opretholdelse af den nuværende situation kan være til alvorlig skade for dette barns fremtidige forhold til faderen.

30 Under disse omstændigheder har Domstolens Femte Afdeling den 16. marts 2017 efter forslag fra den refererende dommer og efter at have hørt generaladvokaten besluttet at efterkomme den forelæggende rets anmodning om, at den præjudicielle forelæggelse undergives den præjudicielle hasteprocedure.

Om det præjudicielle spørgsmål

31 Det bemærkes indledningsvis, at omstændighederne i hovedsagen delvist er forskellige fra de omstændigheder, der er nævnt i det præjudicielle spørgsmål.

32 Det fremgår således af forelæggelsesafgørelsen, OL's og PQ's barn blev født i Grækenland, ikke »som følge af hændelige begivenheder eller på grund af force majeure«, men i overensstemmelse med forældrenes fælles vilje, for at PQ kunne få hjælp fra sin fars familie før fødslen og i de første måneder af barnets liv. Det står ligeledes klart, at barnet ikke efterfølgende er blevet »fjernet til et tredje land«. Selv om den forelæggende ret i sit spørgsmål både henviser til et »nyfødt barn« og til »et spædbarn«, må det desuden konstateres, at for så vidt som dette barn umiddelbart inden den angivelige tilbageholdelse, dvs. i juni 2016, allerede var fem måneder gammelt, vedrører nærværende sag et spædbarn.

33 I henhold til fast retspraksis er det imidlertid ikke Domstolens opgave at udøve responderende virksomhed vedrørende generelle eller hypotetiske spørgsmål (dom af 16.7.1992, Meilicke, C-83/91, EU:C:1992:332, præmis 25, og kendelse af 11.1.2017, Boudjellal, C-508/16, ikke trykt i Sml., EU:C:2017:6, præmis 32).

34 Som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer det ikke desto mindre denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen efter omstændighederne at omformulere de spørgsmål, den forelægges (jf. bl.a. dom 13.10.2016, M. og S., C-303/15, EU:C:2016:771, præmis 16 og den deri nævnte retspraksis).

35 Det forelagte spørgsmål må derfor forstås således, at den forelæggende ret nærmere bestemt ønsker oplyst, om den fortolkning, der skal gives begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« som omhandlet i artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003, for at afgøre, om der er tale om »ulovlig tilbageholdelse« i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et barn i overensstemmelse med forældrenes fælles vilje er født og uden afbrydelse i flere måneder har opholdt sig sammen med sin mor i en anden medlemsstat end den, hvor dets forældre havde deres sædvanlige opholdssted før barnets fødsel. I denne forbindelse ønsker den forelæggende ret oplyst, om forældrenes oprindelige hensigt med hensyn til morens tilbagevenden sammen med barnet til sidstnævnte medlemsstat er en afgørende faktor for at fastslå, at dette barn dér har sit »sædvanlige opholdssted« i denne forordnings forstand, uanset om barnet aldrig fysisk har været til stede i denne medlemsstat.

36 I denne henseende bemærkes, at ifølge definitionen i artikel 2, nr. 11), i forordning nr. 2201/2003, der stort set svarer til definitionen i artikel 3 i Haagerkonventionen af 1980, angår begrebet »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn« fjernelse eller tilbageholdelse af et barn, når dette strider mod en forældremyndighed, som er tilkendt ved en retsafgørelse, eller som består som følge af loven eller en aftale, der er gyldig i henhold til lovgivningen i »den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før fjernelsen eller tilbageholdelsen«.

37 Artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003 fastsætter i øvrigt, at bestemmelserne i denne artikel finder anvendelse, når forældremyndighedsindehaveren anmoder de kompetente myndigheder i en medlemsstat om at træffe afgørelse på grundlag af Haagerkonventionen af 1980 med henblik på at opnå tilbagegivelse af et barn, som ulovligt er blevet fjernet til eller ulovligt tilbageholdes i »en anden medlemsstat end den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted umiddelbart før den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse«.

38 Det følger af disse bestemmelser, at begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« udgør et centralt element ved bedømmelsen af, om en anmodning om tilbagegivelse kan imødekommes. En sådan anmodning kan således kun imødekommes, hvis barnet, umiddelbart før den hævdede fjernelse eller tilbageholdelse, havde sit sædvanlige opholdssted i den medlemsstat, hvortil tilbagegivelse ønskes.

39 Med hensyn til, hvad der skal forstås ved udtrykket et barns »sædvanlige opholdssted« bemærkes, at forordning nr. 2201/2003 i lighed med Haagerkonventionen af 1980 ikke definerer dette begreb. De artikler i denne forordning, der nævner dette begreb, indeholder ej heller en udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med henblik på heri at fastlægge betydningen og rækkevidden heraf.

40 Domstolen har gentagne gange fastslået, at der er tale om et selvstændigt EU-retligt begreb, der skal fortolkes under hensyntagen til konteksten af de bestemmelser, der henviser til dette begreb, og formålene med forordning nr. 2201/2003, herunder det, der fremgår af 12. betragtning hertil, hvorefter de kompetenceregler, som fastsættes i forordningen, er udformet under hensyntagen til barnets bedste og navnlig bygger på kriteriet om nærhed (jf. dom af 2.4.2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, præmis 34 og 35, og af 22.12.2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, præmis 44-46).

41 I henhold til Domstolens praksis skal begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« i øvrigt anses for at have en ensartet betydning i forordning nr. 2201/2003. Den fortolkning, der gives dette begreb i forbindelse med forordningens artikel 8 og 10 vedrørende retternes internationale kompetence i sager vedrørende forældreansvar, kan således overføres på nævnte forordnings artikel 11, stk. 1 (jf. i denne retning dom af 9.10.2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, præmis 54).

42 Ifølge samme retspraksis svarer begrebet barnets »sædvanlige opholdssted« til det sted, som afspejler en vis familiemæssig og social tilknytning for barnet. Dette sted skal fastsættes af de nationale retter ud fra en helhedsvurdering af de særlige faktiske omstændigheder i den konkrete sag (dom af 2.4.2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, præmis 42 og 44, og af 22.12.2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, præmis 47).

43 Foruden barnets fysiske tilstedeværelse i en medlemsstat skal der med henblik herpå lægges vægt på andre faktorer, som kan påvise, at en sådan tilstedeværelse på ingen måde er af midlertidig eller tilfældig karakter, og at barnets opholdssted afspejler en vis familiemæssig og social tilknytning (dom af 2.4.2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, præmis 38).

44 Blandt disse faktorer indgår opholdets varighed og lovlighed samt vilkårene og baggrunden for barnets ophold på en medlemsstats område, og barnets statsborgerskab (jf. i denne retning dom af 2.4.2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, præmis 39). Desuden varierer de relevante faktorer afhængigt af det pågældende barns alder (dom af 22.12.2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, præmis 53).

45 Når det pågældende barn er et spædbarn, har Domstolen udtalt, at dets tilknytning hovedsageligt gælder familien og består af den eller de referencepersoner, som det bor sammen med, og som konkret passer og tager sig af det, samt at det nødvendigvis deler sin sociale og familiemæssige tilknytning med denne eller disse personer. Følgelig, når et spædbarn, således som det er tilfældet i hovedsagen, konkret bliver passet af sin mor i en anden medlemsstat end den, hvor faren har sit sædvanlige opholdssted, skal der bl.a. tages hensyn til dels opholdets varighed, lovlighed, vilkårene og baggrunden for barnets ophold på førstnævnte medlemsstats område, dels moderens geografiske og familiemæssige oprindelse samt hendes og barnets familiemæssige og sociale relationer i samme medlemsstat (jf. dom af 22.12.2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, præmis 54-56).

46 Med hensyn til forældrenes hensigt om at tage fast bopæl i en anden medlemsstat har Domstolen anerkendt, at denne hensigt ligeledes kan tages i betragtning, når den fremgår af visse ydre omstændigheder, f.eks. at de køber eller lejer en bolig i tilflytningsstaten (jf. i denne retning dom af 2.4.2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, præmis 40).

47 [Som berigtiget ved kendelse af 12. juni 2017] I henhold til Domstolens praksis kan forældrenes hensigt ikke, i princippet, i sig selv være afgørende for at fastlægge barnets sædvanlige opholdssted som omhandlet i forordning nr. 2201/2003, men udgør således en »vejledning«, som kan supplere rækken af andre sammenfaldende forhold.

48 Hvilken vægt dette hensyn skal tillægges for at fastlægge barnets sædvanlige opholdssted, afhænger af den enkelte sags specifikke omstændigheder (jf. i denne retning dom af 22.12.2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, præmis 50 og 51).

49 Det bemærkes imidlertid, at barnet i hovedsagen, således som det er fremhævet i denne doms præmis 32, er født i en bestemt medlemsstat i overensstemmelse med forældrenes fælles vilje, og at barnet, umiddelbart før den angivelige tilbageholdelse, uafbrudt i fem måneder havde opholdt sig dér hos sin mor hos morens familie på farens side, uden at have forladt denne stats område.

50 At lægge den hensigt, som forældrene oprindeligt har givet udtryk for, med hensyn til morens tilbagevenden sammen med barnet til en anden medlemsstat, som var den, hvor de havde deres sædvanlige opholdssted før barnets fødsel, til grund som det afgørende hensyn, idet der de facto

opstilles en generel og abstrakt regel, hvorefter et spædbarns sædvanlige opholdssted nødvendigvis er dets forældres opholdssted, går under disse omstændigheder ud over grænserne for begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« som omhandlet i forordning nr. 2201/2003 og ville være i strid med opbygningen og effektiviteten af samt formålet med tilbagegivelsesproceduren. Endelig skal barnets bedste ikke fortolkes således, som den forelæggende ret har foreslået.

51 Det skal i denne henseende for det første bemærkes, at begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« som omhandlet i forordning nr. 2201/2003, hovedsagligt er udtryk for et spørgsmål af faktuel karakter. Det ville følgelig være vanskeligt foreneligt med dette begreb at antage, at forældrenes oprindelige hensigt om, at barnet skal opholde sig et givet sted, går forud for den omstændighed, at barnet siden fødslen har opholdt sig i en anden medlemsstat uden afbrydelse.

52 For det andet bemærkes med hensyn til opbygningen af Haagerkonventionen af 1980 og artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003, at argumentet om, at forældrene i fællesskab udøver forældremyndigheden, og moren følgelig ikke selv kan bestemme, hvor barnet skal bo, ikke kan være afgørende for at fastlægge dets »sædvanlige opholdssted« i denne forordnings forstand.

53 I henhold til definitionen af »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn« i nævnte forordnings artikel 2, nr. 11), og i artikel 3 i Haagerkonventionen af 1980, som er nævnt i denne doms præmis 36, skal spørgsmålet om, hvorvidt en fjernelse eller tilbageholdelse er lovlig, nemlig bedømmes ud fra de rettigheder, der er knyttet til forældremyndigheden i medfør af lovgivningen i den medlemsstat, hvor barnet havde sit sædvanlige opholdssted før fjernelsen eller tilbageholdelsen. I forbindelse med bedømmelsen af en anmodning om tilbagegivelse går fastlæggelsen af barnets sædvanlige opholdssted således forud for identificeringen af, hvilke rettigheder der er knyttet til forældremyndigheden, der eventuelt er blevet overtrådt.

54 Farens samtykke eller manglende samtykke inden for rammerne af hans udøvelse af sin forældremyndighed, til at lade barnet tage varigt ophold på et sted, kan følgelig ikke anses for at være et afgørende hensyn for at fastlægge barnets »sædvanlige opholdssted« som omhandlet i forordning nr. 2201/2003, hvilket i øvrigt stemmer overens med idéen om, at dette begreb hovedsagligt er udtryk for et spørgsmål af faktuel karakter.

55 Denne fortolkning understøttes desuden af forordningens artikel 10, som netop tager sigte på den situation, hvor barnet får nyt sædvanligt opholdssted umiddelbart efter en ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse.

56 I en sag som den i hovedsagen omhandlede ville det for det tredje være i strid med tilbagegivelsesprocedurens effektivitet og retssikkerhedsprincippet at anse forældrenes oprindelige hensigt for at være den afgørende faktor med henblik på at fastlægge barnets sædvanlige opholdssted.

57 Det bemærkes i denne henseende, at en tilbagegivelsesprocedure i sagens natur er en hurtig procedure, eftersom den, således som det fremgår af præamblen til Haagerkonventionen af 1980 og 17. betragtning til forordning nr. 2201/2003, har til formål at sikre en omgående tilbagegivelse af barnet. EU-lovgiver har i øvrigt i artikel 11, stk. 3, i forordning nr. 2201/2003 konkretiseret dette krav ved at kræve, at de retter, til hvilke der er indgivet en anmodning om tilbagegivelse, skal træffe afgørelse senest seks uger efter, at anmodningen er indgivet, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

58 En anmodning om tilbagegivelse skal derfor støttes på forhold, der hurtigt og let kan efterprøves, og som, så vidt det overhovedet er muligt, er utvetydige. I en sag som den i hovedsagen omhandlede kan det imidlertid være vanskeligt eller endog umuligt uden enhver rimelig tvivl bl.a. at fastlægge det tidspunkt, som forældrene oprindeligt havde tænkt sig, at moren skulle vende tilbage til den medlemsstat, hvor de har deres sædvanlige opholdssted, og om morens beslutning om at blive i den medlemsstat, hvor barnet er født, ligger til grund for, eller derimod er en følge af den skilsmissebegæring, som faren indgav ved førstenævnte stats domstole.

59 En fortolkning i en sådan sammenhæng af begrebet barnets »sædvanlige opholdssted« som omhandlet i forordning nr. 2201/2003, hvorefter forældrenes oprindelige hensigt med hensyn til det sted, som »burde have været« dette sædvanlige opholdssted, lægges til grund som den altovervejende faktor, ville sammenfattende kunne medføre, at de nationale retter ville blive tvunget til enten at optage et stort antal beviser og vidneudsagn for med sikkerhed at fastslå denne hensigt, hvilket ville være vanskeligt foreneligt med tilbagegivelsesprocedurens hurtige karakter, eller at træffe afgørelse uden at have kendskab til alle relevante forhold, hvilket ville være en kilde til retsusikkerhed.

60 I en sag som den i hovedsagen omhandlede ville en fortolkning af begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« således som foreslået af den forelæggende ret for det fjerde være i strid med formålet med tilbagegivelsesproceduren.

61 Det fremgår således af den forklarende rapport til Haagerkonventionen af 1980, at et af formålene med konventionen, og dermed artikel 11 i forordning nr. 2201/2003, er genetableringen af status quo ante, dvs. situationen, som den forelå forud for den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse af barnet. Tilbagegivelsesproceduren har således til formål at genplacere barnet i de omgivelser, som det er mest fortrolig med, og derved genskabe kontinuiteten i dets leve- og udviklingsbetingelser.

62 I overensstemmelse med dette formål kan den ene af forældrenes angiveligt ulovlige adfærd i en situation som den i hovedsagen omhandlede imidlertid ikke i sig selv begrunde, at der gives medhold i en anmodning om tilbagegivelse, og at barnet fjernes fra den medlemsstat, hvor det er født og på kontinuerlig vis opholder sig lovligt, og overføres til en medlemsstat, som det ikke kender.

63 Den tilbagegivelsesprocedure, der tilsigtes med Haagerkonventionen af 1980 og forordning nr. 2201/2003, skal ganske vist ligeledes sikre, at en af forældrene ikke kan styrke sin retsstilling med hensyn til spørgsmålet om forældremyndighed ved – i kraft af sine faktiske handlinger – at omgå kompetencen for de retter, der i henhold til de regler, der bl.a. er fastsat ved denne forordning, principielt har kompetence til at træffe afgørelse om forældreansvar for barnet (jf. i denne retning dom af 23.12.2009, Detiček, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, præmis 49, og af 9.10.2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, præmis 67).

64 Det skal imidlertid i denne henseende fremhæves, at der for så vidt angår hovedsagen ikke er fremlagt nogen oplysninger, der gør det muligt at antage, at der foreligger en vilje fra morens side til at omgå de kompetenceregler, der er fastsat i denne forordning i sager om forældreansvar.

65 Det skal i øvrigt præciseres, at en afgørelse om tilbagegivelse eller ikke-tilbagegivelse af barnet ikke regulerer spørgsmålet om forældremyndigheden over barnet. Den manglende mulighed for adgang til tilbagegivelsesproceduren i hovedsagen berører i denne henseende ikke farens mulighed for at gøre sine rettigheder over barnet gældende i en sag, der vedrører realiteten i forbindelse med forældreansvaret, og som indbringes for de kompetente domstole til påkendelse heraf i henhold til bestemmelserne i forordning nr. 2201/2003, hvorunder en dybtgående undersøgelse af samtlige omstændigheder, herunder forældrenes adfærd, vil kunne foretages (jf. analogt dom af 5.10.2010, McB., C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, præmis 58).

66 Endelig og for så vidt som begrebet »sædvanlig[t] opholdssted« som omhandlet i forordning nr. 2201/2003, således som det er anført i denne doms præmis 40, skal fortolkes under hensyntagen til barnets bedste, skal det fremhæves, at dette tungtvejende hensyn ikke i den foreliggende sag skal fortolkes således, som den forelæggende har foreslået det. Barnets ret til at have personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine forældre som omhandlet i artikel 24, stk. 3, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder fordrer i særdeleshed ikke barnets udrejse til den medlemsstat, hvor forældrenes bopæl befandt sig før dets fødsel. Denne grundlæggende rettighed kan nemlig beskyttes i forbindelse med en sag, der vedrører realiteten i forbindelse med forældreansvaret, således som anført i den foregående præmis, hvorunder spørgsmålet om forældremyndighed vil kunne revurderes, og hvor eventuelle samværsrettigheder i givet fald vil kunne fastsættes.

67 Det er desuden i højere grad i overensstemmelse med kriteriet om nærhed – som er prioriteret af EU-lovgiver i forbindelse med forordning nr. 2201/2003 netop for at sikre, at der tages hensyn til barnets bedste – at eventuelle afgørelser herom træffes af domstolene i den medlemsstat, hvor barnet kontinuerligt har opholdt sig siden sin fødsel (jf. i denne retning dom af 23.12.2009, Detiček, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, præmis 36, og af 15.7.2010, Purrucker, C-256/09, EU:C:2010:437, præmis 91).

68 Under alle omstændigheder råder Domstolen ikke over nogen oplysninger, der kan give anledning til at tro, at barnets bedste under de særlige omstændigheder, som karakteriserer hovedsagen, skulle blive påvirket.

69 Af disse grunde kan artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003 i en sag som den i hovedsagen omhandlede ikke fortolkes således, at barnet umiddelbart før den af faren hævdede tilbageholdelse havde sit »sædvanlige opholdssted« i denne bestemmelses forstand i den medlemsstat, hvor forældrene havde deres sædvanlige opholdssted før dets fødsel. Morens afvisning af at vende tilbage sammen med barnet til denne stat kan derfor ikke udgøre en »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse« af et barn i denne bestemmelses forstand.

70 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 11, stk. 1, i forordning nr. 2201/2003 skal fortolkes således, at i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et barn i overensstemmelse med forældrenes fælles vilje er født og uden afbrydelse i flere måneder har opholdt sig sammen med sin mor i en anden medlemsstat end den, hvor dets forældre havde deres sædvanlige opholdssted før barnets fødsel, kan forældrenes oprindelige hensigt med hensyn til morens tilbagevenden sammen med barnet til sidstnævnte medlemsstat ikke give grundlag for at fastslå, at barnet har sit »sædvanlige opholdssted« i denne forordnings forstand i denne medlemsstat.

Morens afvisning af at vende tilbage til denne medlemsstat sammen med barnet kan i en sådan situation følgelig ikke anses for at være en »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse« af et barn som omhandlet i artikel 11, stk. 1.

Sagsomkostninger

71 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

Artikel 11, stk. 1, i Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27. november 2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 skal fortolkes således, at i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et barn i overensstemmelse med forældrenes fælles vilje er født og uden afbrydelse i flere måneder har opholdt sig sammen med sin mor i en anden medlemsstat end den, hvor dets forældre havde deres sædvanlige opholdssted før barnets fødsel, kan forældrenes oprindelige hensigt med hensyn til morens tilbagevenden sammen med barnet til sidstnævnte medlemsstat ikke give grundlag for at fastslå, at barnet har sit »sædvanlige opholdssted« i denne forordnings forstand i denne medlemsstat.

Morens afvisning af at vende tilbage til denne medlemsstat sammen med barnet kan i en sådan situation følgelig ikke anses for at være en »ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse« af et barn som omhandlet i artikel 11, stk. 1.

Underskrifter

i — Der er foretaget en sproglig rettelse af præmis 70 og domskonklusionen i denne tekst efter den oprindelige offentliggørelse.